נותן לו שתי אמות לתוכה. לפי ספריס דגרסי ואמה יש לפרש ג' לחמות לתוכה היינו להרחיק לחמת המים שתהא רחבה שתי אמות ומה שהיא קרויה אמה[א] משום דעומקה אמה: **ואמה מבאן ואמה מבאן כו'**. אמה לגו היינו ניגרת דבניגרת משמע בהמקבל (ב"מ דף קז:) דבעינן ד' אמות[ב] ועוד דהכא קאמר דלמ"ד טוטפן ולמ"ד זורעין והתם פ"ה לחין זורעין אותן אלא ניגרת היינו יאור דכפ"ה לעיל בפרק קמא (דף יג. ושם) וגדול יותר שכל בני הכפר משקין ממנו שדות ונריך לחרבא לחמות[ג]: **שמע מינה דלא עביד אינש דינא לנפשיה.** לפי זה נחנס נקט בחמתי' שהיתה עוברת דרך הרבים תוך שדהו ונתן לפס כו' לחפילו נטלו לו בחנס נמי כיון דלא עביד אינש דינא לנפשיה: כגון

[א]משום הכי שיש לו **מתני'** [ב]מי גינה לפנים מגינתו של חברו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין ואינו מכנים לתוכה תגרין ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת[ג] והחיצון זורע את הדרך נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהן נכנס בשעה שהוא רוצה ויוצא בשעה שרוצה ומכנים לתוכה תגרין ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת [ג]זה וזה אינן רשאים לזורעה: **גמ'** א"ר יהודה אמר שמואל [ג]אמה בית השלחין אני מוכר לך נותן לו ב' אמות לתוכה ואמה מבאן ואמה מבאן לאגפיה [ד]אמה בית הקילון אני מוכר לך נותן לו אמה אחת לתוכה וחצי אמה מבאן וחצי אמה מבאן לאגפיה ואותן אגפיים מי זורעם רב יהודה אמר שמואל בעל השדה זורעם רב נחמן אמר שמואל [ה]בעל השדה נוטעם מאן דאמר זורעם כל שכן נוטעם ומ"ד נוטעם [ו]אבל זורעם לא חלחולי מחלחולי ואמר רב יהודה אמר שמואל [ז]אמת המים שכלו אגפיה מתקנה מאותה שדה בידוע שלא כלו אגפיה אלא באותה שדה מתקיף לה רב פפא ולימא ליה מייך אשפלוה לארעיך אלא אמר רב פפא [ח]שעל מנת כן קבל עליו בעל השדה: **מתני'** [ג][ט]מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו [י]דרך היחיד ד' אמות [ג]דרך הרבים שש עשרה אמה [ט][כ]דרך המלך אין לה שיעור [כ]דרך הקבר אין לה שיעור המעמד דיני צפורי אמרו [ג]בית ארבעה קבין: **גמ'** [י]אמאי שלו לא הגיעו לינקוט [יא]פזרא וליתיב שמעת מינה לא עביד אינש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להן דרך עקלתון רב משרשיא משמיה דרבא אמר בנותן להם דרך עקלתון רב משום חשד אשתו. אבל השתא לחינו יכול לעשות בלא בעל הבית לא יכנס לשם על שיצא בעיר"ב. אבל משום גזירה שלא יגזוד חפלינו של בעה"ב לא חייבי' שהשתה מעמדת את הבית: **מתני' מי שיש לו גינה כו'**. כגון יורדים או שומרין שמלקו ומתלה חילון לפנימי לתת לו דרך בתוכו שדהו: **נכנס בשעה כו'**. לכיון שהוא עושה לו היזק גדול שעובר בתוכו שדהו שהבר ידוע שלא נתלה לו בריוח שלא כמה שנריך לו הרבה: **תגרין.** לקנות מירקות גינתו: **ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת.** כלומר לא יכנס בתוכה לכתלה כשהין נריך נזו הגיעה כלום שלא ליכנס דרך עליה לשדה אחרת שלו כדי לקלר את דרכו דדמי להכנסת תגרין שזה מחילון לא שיעבד לו דרך שלא לתקן גינתו[ח] לקוטו פירותיה אבל למידי דחילו לורך הגיעה לא שיעבד לו: **והחילון זורע אם ירדך.** לכיון דבתחתו שדהו הוא חלן שהבי שלא מחל לו הדרך מכל וכל שלא יוכל לזרוע לשם: **מן הלד.** חילו נפסד כל כך לכיון דמדעת שניהן הוא חלן שהבי שלא מחל לו את כל הדרך לגמרי להיות מיוחד להליכה ולא לזריעה: **וזה וזה אין רשאים לזורעה.** לכיון דחלן הלד היא לגמרי **יחדוה** להילוך גרידא: **גמ' אמת המים.** גדולה כדי להשקות בית השלחין חלי מוכר לך נריך ליתן לו שתי אמות ברוחב אמה אמה. ר"ן. ב. לאגפיה. מוס' ב"מ קז: ג. [והכא] מיירי באמת המים שהוא לאדם אחד שהוא עושה חריץ תוך שדהו להשקות ממנה וכו' אבל (והכא) [התם] אין זורעין ונוטעין כלל שכל העם הולכים שם להשקות שדותיהם. סס.

רבינו גרשום (המשך)

שאם כלו אגפיים מתקנן משדהו: **פיס'** נטלה. מבני רה"ר: ונתן להם דרך אחרת מן הצד מה שנתן נתן. דחילופין חן ואינו יכול לחזור בו: ושלו לא הגיעו. כלומר אותו דרך שרצה לקנות לא הגיעו לפי שהוא יכול ליתן ולוכות לכל בני רה"ר ולאותן שאין בפניו אבל אין אחר יכול להחליף ולמכור חלק של אותן שאינו בפניו: אמאי לא הגיעו. הואיל ואמר לו מה שנותן לו מתחלה אמה מכאן ואמה מכאן לגאפיה דמין לו לנעול השדה לעשות אם שוס תשמיש שיקלקל החגפיים חלא נטיעה או זריעה חבל בנין או כל דבר שמכניד חין לו רשות לעשות אם חבל מן החמה ולפנים יעשה כתוך שלו מה שירלה: **מתני' מי שהיה דרך הרבים עוברת כתוך שדהו.** שהוחזקו לעבור שם מעולם או ע"י בעל השדה שנתן להם מתחלה את הדרך: **מה שנתן נתן ושלו.** שנטל עכשיו לא הגיעו והרי ים להם שני דרכים וטעם מפרש בגמ': **דרך היחיד.** המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו נריך ליתן לו ד' לחמות כרוחב עגלה: **י"ו אמה.** נמס' שבת (דף נט.) נפקא לן מעגלות דמשכן: **דרך המלך אין לה שיעור.** כדמפרש בגמ' [ק:] שהמלך פורס בתים וגדר מלפניו לעשות לו דרך ולא יטה ימין ושמאל. ובספרי בפרשת המלך [שופטים יז יט] נפקא לן מקרא: **ודרכה בעיני דמדכתב לבלתי רוס לבבו מאחיו** [דברים יז] **קדרים גדלוהו משל אחיו כדדרשינן נמי** (הוריות דף ט.) **והכהן הגדול מאחיו** [ויקרא כא]: **דרך הקבר.** כשנוטמין המת לקברו: **אין לו שיעור.** תקנת חכמים היא משום יקרא דשכבי כדאמרינן בגמרא [ק:] ואמרינן בכתובות (דף יז.) לגריכים לגוותו הרבה בני אדם שיחזיקו מלא כל הדרך מאבותא עד סיכרא. ורלחה בעיני דהא אין לו שיעור דמת לא חמיר כדרך המלך לפרוך בניינ להפסיד ממון אחרים אלא להלך על גבי תבואה ולא יטו ימין ושמאל. ג"י במוכר דרך הקבר לאחרו נלכת דרך שדהו מיירי דמסתמא אין לו שיעור אלא כל מלוי המת יעברו שם ועיקר: **המעמד.** בגמרא [ק:] מפרש: **דייני לפורי.** לא אתפרש: **בית ארבעה קבין.** ברבוע לא ולמד מסאתים באחר המשכן דהוי מאה על חמשים נמלא בית סאה חמשים על חמשים והסאה שבה קבין נמלא בית ארבעת קבין שלש ושלשים אמות ושני טפחים רוחב על ג' אורך וברביוע מ' אמות וד' טפחים וג' חלבעות (ע) ומעט יותר[י]: **גבי' אמאי שלו לא הגיעו.** כלומר למה לא תקיעו לו חכמים שיהא לו רשות לתת להן דרך מן הלד בעל כרחן שהרי אין מפסידין כלום לכגון זה כופין על מדת סדום והלכך יהא הדרך שלהן קנוי לו לגמרי שלא יהיו לעבור בהמי דרך שלקח לעלמו והוא יכול להעמיד רבים בדין: **לינקוט פזרא.** מקל או רחת שקורין פורק"ן וליתיב בההוא דרך להכות את כל מי שירלה לעבור וליעביד דינא לנפשיה מאחר דאית ליה פסידא במה שעוברין בתוך שדהו. והמקשה סבר דכיון דקתני מה שנתן נתן בדין עשה מה שעשה והלכך קנוי לו והאי דקתני לא הגיעו היינו משום דרגילין בני רשות הרבים לעבור בכתן והוא לא יוכל למנעו ללא עביד אינש דינא לנפשיה: **ש"מ דלא עביד כו'**. בתמיה ואנן קיימא לן בבבא קמא בהמניח [מ:] דכולי עלמא סבר עביד אינש דינא לנפשיה במקום דאיכא פסידא: **גזירה שמא יפן להן כו'**. כלומר לעולם עביד אינש דינא לנפשיה אבל הכא מן הדין אנו אומרים דשלו לא הגיעו שכך תקנו חכמים שלא ליהיו בידיהם לפילו איכא לתנא להם דרך יפר כשלהן דזימנין דאתי למיתב להו דרך עקלתון והם לא יתנו אל נפש דקדירא דשותפי לא חמימא ולא קדירא (לעיל כד:) ואפשו חכמים לתקנתא דרבים טובא. ולקמיה [ק.] פריך אם כן אמאי מה שנתן נתן דכיון שלא עשה ולא כלום מקח טעות הוא ויחזירו דרך שלו: **רב מתרגיש משמיה דרבא אמר.** היכא דנתן להם דרך יפר אומרין שלו הגיעו ולינקוט פזרא וליתיב שלא גזרינן שמא יתן להם דרך עקלתון אבל הכא אמאי עסקינן שהדבר ידוע שנתן להם דרך עקלתון ולכך לא הגיעו וגם שלו הפסיד כדמפרש לקמן:

סג א מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' יג טוש"ע מ"מ סי' קסט סעיף ה:
סה ב מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף ב:
סו ג ד מיי' פכ"ג מהל' מכירה הל' ז טוש"ע מ"מ סי' רין סעיף ה:
ע ה ו מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ב:
עא ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
עב ט מיי' פ"י מהל' מזק ממון הל' כז סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' שנז:
עג י מיי' (פכ"ג מהל' מכירה הל' ט) ופ"ע מהל' מתנות עניים הל' ג סמג עשין פב (טוש"ע מ"מ סי' רין סעיף ד):
עד כ מיי' פכ"ג מהל' מכירה הל' ט ופ"ע מהל' מ"ע הלכה ג ופ"ע מהל' מזק ממון הל' כז טוש"ע מ"מ סי' רין סי"ד:
עה ל מיי' פכ"ג מהל' מכירה הלכה י ועיין בהגהות (טוש"ע שם):
עו מ מיי' פכ"ג מהל' מכירה הלכה י:
עז נ מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם:

רבינו גרשום

חשד אשתו. שאלמלא היה עושה לו פותחת יחשוד לאשתו מבעל הבור אבל עכשיו שיש לו פותחת ובעל הבית עשה הפותחת לא יכנס שם אלא אם כן יהיה שם בעל הבית: **פיס'** ואינו מכניס לתוכה תגרים. משום שלא יפסיד לאידך ירקותו בדריסת רגליהם: ולא יכנס בתוכה לילך לשדה אחרת. כי אם לגינתו בלבד: והחיצון. אם רוצה הוא זורע את הדרך. אע"פ שיש לזה דריסת רגלים עליו ונוטל מה שישתייר שלא נדרס: נתנו לו. בית דין: דרך מן הצד. לסוף גינתו של זה בסמוך לכותל מדעת שניהן כיון שלדעת שניהן נתנו לו לייכנס לגינתו נכנס בשעה כו': אמר רב יהודה אמר שמואל. האומר לחבירו מקום אמת המים אני מוכר לך כדי להשקות ממנו בית השלחין נותן לו ב' אמות לתוכה של אמת המים. כלומר שיהא רחב ב' אמות רחב: ואמה מיכן ואמה מיכן. נותן לו מן השדה לצורך אגפי' כלומר לגרוך שלא יצא לחוץ ויעשה מהן גידודין גבוהין אמה: בית הקילון. שעוברת בחצר שרוחצין לשם כלי הבית ואינו גדול כל כך נותן לו כר' והוא כמדת חצי אמת השלחין: בעל השדה זורען. לפי כי שלו הן שלא מכרן לו כי אם לתשמיש גידודין: בעל השדה נוטען. לפי שאין נטיעת אילן מזיק למים כזריעה משום דזרעים מחלחלי חלחולי. ממלידין ומעלין עפר לתוכה עד שמקלקלין המים אבל נטיעה הולכת כדרכה ולא מזקת: שכלו אגפיה. שנפלו: מתקנה מאותו שדה. שמכרו לו לפי כי לשם כך ניתן לו אגפיה שאם נפלו שנוטל בקרקע ומתקן לה אגפיה: ונימא ליה. בעל השדה: מיא דידך אשפילה לארעך. כלומר לא נפלו לתוך שדי כי אם מים שלך ממש אכלו הקרקע והשפילו הגידודין לתוך המים ואין לך משדי לתקן: אלא אמר רב פפא. לאו היינו טעמא הוא ע) דכי זריע אלא על מנת כן קיבל עליו בעל השדה

ע) ל"ל לאו היינו טעמא דמילתא אלא על מנת כן.

ע) נעיל פב:, ב) ג"ז שם, ג) ב"ק קח., ד) [שבת נט.], ה) סנהדרין כ: ו) ב"ק שם, ז) פי' שבט. ערוך, ח) נמ"ץ טוסף: ט), ט) [ע' רש"ל], ז) [ע' רש"ל], ח) [ע' רש"ל], ט) [ע' רש"ל], י) [ע' רש"ל], יא) [ע' רש"ל], יב) [ע' רש"ל], יג) [ע' רש"ל], יד) [ע' רש"ל], טו) [ע' רש"ל], טז) [ע' רש"ל], יז) [ע' רש"ל], יח) [ע' רש"ל], יט) [ע' רש"ל], כ) [ע' רש"ל], כא) [ע' רש"ל], כב) [ע' רש"ל], כג) [ע' רש"ל], כד) [ע' רש"ל], כה) [ע' רש"ל], כו) [ע' רש"ל], כז) [ע' רש"ל], כח) [ע' רש"ל], כט) [ע' רש"ל], ל) [ע' רש"ל], לא) [ע' רש"ל], לב) [ע' רש"ל], לג) [ע' רש"ל], לד) [ע' רש"ל], לה) [ע' רש"ל], לו) [ע' רש"ל], לז) [ע' רש"ל], לח) [ע' רש"ל], לט) [ע' רש"ל], מ) [ע' רש"ל], מא) [ע' רש"ל], מב) [ע' רש"ל], מג) [ע' רש"ל], מד) [ע' רש"ל], מה) [ע' רש"ל], מו) [ע' רש"ל], מז) [ע' רש"ל], מח) [ע' רש"ל], מט) [ע' רש"ל], נ) [ע' רש"ל], נא) [ע' רש"ל], נב) [ע' רש"ל], נג) [ע' רש"ל], נד) [ע' רש"ל], נה) [ע' רש"ל], נו) [ע' רש"ל], נז) [ע' רש"ל], נח) [ע' רש"ל], נט) [ע' רש"ל], ס) [ע' רש"ל], סא) [ע' רש"ל], סב) [ע' רש"ל], סג) [ע' רש"ל], סד) [ע' רש"ל], סה) [ע' רש"ל], סו) [ע' רש"ל], סז) [ע' רש"ל], סח) [ע' רש"ל], סט) [ע' רש"ל], ע) [ע' רש"ל], עא) [ע' רש"ל], עב) [ע' רש"ל], עג) [ע' רש"ל], עד) [ע' רש"ל], עה) [ע' רש"ל], עו) [ע' רש"ל], עז) [ע' רש"ל]

הגהות הב"ח

(ע) רשב"ם ד"ה כית ד' קנין וכו' וד' טפחים וכ"ה בגליון מצעות וגי' רבעי אצבעות ומשהו והמשהו פחות מאחת מכ' ברוחב אצבע הס"ד:

לעזי רש"י

פורק"א [פירק"א]. קלשון.

מוסף רש"י

לינקוט פזרא וליתיב. יקח מקל ויצד על דרך הלאמון הסך דיעת הוא, הסך אמרת מה שנתן נתן ללמוד חילוף מעליא הוי (ב"ק קח.). דרך עקלתון. ללגו דיעת הוא (שם).

מוסף תוספות

א. [פי'] כיון שנותן שתי אמות לתוכה למה נקראת אמה. כ"ן. ב. לאגפיה. מוס' ב"מ קז: ג. [והכא] מיירי באמת המים שהוא לאדם אחד שהוא עושה חריץ תוך שדהו להשקות ממנה וכו' אבל (והכא) [התם] אין זורעין ונוטעין כלל שכל העם הולכים שם להשקות שדותיהם. סס.